

вывод о недостаточном уровне общей толерантности подростков и необходимости его повышения путем целенаправленного формирования.

The article highlights the results of an empirical study of psychological aspects of teenagers' tolerance. It shows some gender differences in the manifestation of tolerance. In particular, it points out to a more developed emotional component tolerance (empathy) in girls and increase plant response to aggressive reaction in boys in the context of ethnic tolerance. It is concluded that insufficient general tolerance of adolescents and the need for its improvement through targeted formation.

Статтю подано до друку 22.10.2012.

©2012 р.

А. А. Чернов (м. Київ)

СТАВЛЕННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ДО МОРАЛЬНИХ НАСТАНОВ ЯК ПРОЕКЦІЯ ЙОГО ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

Моральний розвиток особистості надзвичайно тісно пов'язаний з її загальним психічним розвитком, особливо в молодшому шкільному віці. З одного боку моральний розвиток, - це внутрішній процес дозрівання дитини та розширення її світосприйняття, що на початкових етапах повністю зовнішньо детермінований і регулюється оточенням дитини завдяки виховним впливам, який відображається у системі заохочень та заборон. З іншого боку, моральне дозрівання особистості дитини взагалі відбувається через формування внутрішньої системи її ставлень до навколишньої дійсності. Ці ставлення на ранніх етапах розвитку носять несвідомий характер, але в процесі дозрівання дитини вдосконалюються та усвідомлюється нею і вже значно менше залежать від зовнішніх впливів на неї.

Мета статті: Обґрунтувати важливість та необхідність вивчення ставлень молодшого школяра до моральних настанов як проекції його особистісного розвитку.

Молодий шкільний вік – етап онтогенетичного розвитку, межі якого відповідають періоду навчання дитини в початковій школі (від 6-7 до 10-11 років). Соціальна ситуація розвитку в цей віковий період – це перехід до систематичного шкільного навчання, коли відбувається інтенсивне формування основних компонентів учбової діяльності. Саме на цьому віковому етапі дитина вчиться набувати знання, оволодіває прийомами і навичками учбової діяльності. Провідним пізнавальним процесом стає мислення (Л.С. Виготський), яке стимулює виникнення і розвиток таких новоутворень цього віку як: рефлексія, аналіз, внутрішній план дій. З'являється здатність до довільної регуляції поведінки, самоконтролю та самоорганізації, на якісно вищій рівень розвитку піднімається мотиваційно-потребова сфера, що дає змогу дитині діяти не безпосередньо, а керуючись певними цілями, правилами поведінки. Для молодшого школяра характерним є моральний реалізм – судження про моральну сторону вчинку за його результатами без урахування мотиву (за Ж. Піаже). Змінюються взаємини з людьми, поступово втрачається безумовний авторитет дорослої людини і все більшого значення починають набувати стосунки з ровесниками, вони стають більш інтенсивними. У дитини формується досить стійкий статус у системі ділових і особистісних стосунків у товаристві однолітків, складається відносно стійка самооцінка як особистості, так і учня [5].

У 6-11 років окрім активного вдосконалення психічних процесів відбувається і засвоєння дитиною моральних норм та правил. Суспільство висуває нові вимоги до особистості школяра, які в порівнянні із вимогами до дошкільника стають більш суворішими. Важливість переходу від

дошкільного до шкільного дитинства, підкреслюється О.М. Леонтьєвим [4]. У молодшого школяра перебудовується вся система його життєвих ставлень. Суттєво, звичайно, не те, що він повинен щось робити, адже у нього були обов'язки і до вступу до школи. Суттєвим стає те, що тепер у нього з'являються зобов'язання не тільки перед батьками і вихователями, а об'єктивно з'являються зобов'язання і перед суспільством. Це зобов'язання, від яких залежить його місце в житті, його суспільна функція і роль, а звідси і зміст всього його подальшого життя.

Морально-етичні цінності та ставлення до них формуються протягом всього життя особистості, але їх основна частина закладається ще у дошкільному та молодшому шкільному віці. Вчені визначають мораль як загальну ціннісну основу культури, яка спрямовує активність людини на утвердження самоцінності особистості, рівності людей у їхньому прагненні до гідного і щасливого життя. Мораль виконує пізнавальну, оцінну та виховну функцію [5]. Термін «моральні настанови» розглядаються як регулюючий діяльнісний чинник щодо задоволення потреб. Моральні настанови відображають певний регламент, суть якого – зразок, принцип, взірєць, ціннісний орієнтир, моральна норма тощо, тобто моральна настанова є родовим поняттям стосовно останніх як видових. На сучасному етапі розвитку науки ставлення розуміється як суб'єктивний вибірковий зв'язок людини зі значущими для неї об'єктами навколишньої дійсності, який базується на її індивідуальному досвіді взаємодії з ними.

У молодших школярів вже мають місце, пов'язані з вічними цінностями та їх антиподами (доброта-жовстокість, чесність-нечесність тощо). Для деяких з них притаманні уявлення про національні цінності (національна гідність, любов до рідної мови, національних свят, традицій тощо). У тих школах, де надається необхідна увага національним цінностям, у молодших школярів виникає позитивне ставлення до державних та національних символів - до державного Гімну України, прапора. За сприятливих умов молодші школярі одержують певні уявлення про громадські та сімейні цінності (пошана до закону, піклування про батьків і старших у сім'ї, гостинність тощо). Діти засвоюють і деякі цінності особистого життя (почуття гумору, життєрадісність, працьовитість, увага до власного здоров'я). Про те такі цінності не виникають стихійно, їх необхідно формувати. Важливу роль у даному випадку відіграють моральність батьків та вчителів, зміст навчального процесу та дитячої літератури, рекомендованої для молодших школярів [9].

Основною функцією моральних норм є регулятивна функція. Головним елементом під час виконання мораллю своєї функції є норма. Як зазначає Л.М. Архангельський, моральна норма є своєрідною «клітиною» моралі, тим «фокусом через, який найбільш концентровано виявляються соціальні функції моралі як регулятора стосунків між людьми» [10].

Моральні норми правил поведінки успішно засвоюється молодшими школярами тоді коли учитель не тільки розкриває їх зміст, а на конкретних прикладах показує, як їх треба виконувати (як вітатися з товаришами, старшими та інше), ретельно стежить за їх неухильним виконанням, залучає до участі в контролі за дотриманням правил його членами. Успіх засвоєння учнями цього віку моральних норм і правил поведінки залежить від того, як ставиться наставник до випадків їх невиконання і якою мірою його підтримують колектив та батьки (Л.С. Славіна, О.В. Гудиман). Важливу роль в засвоєнні моральних настанов відіграє ставлення до них дитини.

Дослідження проблеми психологічного ставлення особистості були започатковані відомим вітчизняним вченим О.Ф. Лазурським ще на самому початку ХХ ст. У радянській психологічній науці проблема ставлення особистості плідно розроблялась О.М. Леонтьєвим, Б.Ф. Ломовим, В.М. М'ясищевим, О.Б. Старовойтенко та ін. Ці вчені, розглядаючи систему ставлень людини до навколишньої дійсності, підкреслили та вказали на його близькість до поняття «установка».

О.Ф.Лазурський розглядав ставлення особистості у зв'язку з вивченням характеру. На його думку, ставлення є системоутворюючим фактором структури особистості. Характеризуючи особистість як складне ціле, він розділив її прояви на два рівня: ендопсихічне та екзопсихічне. Ендопсихіка – це сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних психічних елементів та функцій. Це «внутрішній механізм людської особистості» [2]. Екзопсихіка визначає ставлення особистості до зовнішніх об'єктів середовища. В даному випадку термін «середовище» трактується у самому широкому розумінні слова. «Очі охоплюють всю сферу того, що протистоїть особистості, до чого особистість може так або інакше ставитися» [2]. А вона ставиться до природи, матеріальних цінностей, інших людей, соціальних груп, науки, мистецтва, свого душевного життя тощо.

Фундаментом особистості, на думку О.Ф. Лазурського, виступають два види ставлень: ставлення особистості до оточуючого середовища та відношення між ендо та екзопсихічними її проявами. Ці ставлення - це різні рівні розвитку, при цьому на різних рівнях відмінними є і їх взаємовідносини. За параметрами ці взаємовідносини розподіляються на чисті, змішані, перехідні типи нижчого, середнього і вищого рівня. Спрямованість розвитку - це підвищення значення екзопсихічних особливостей. Загальнопсихологічні характеристики змішуються у бік соціально – психічних. Тобто, система ставлень є включеною в екзопсихіку і багато в чому визначає взаємовідносини людини з навколишнім середовищем, ця система є невід'ємною складовою особистості.

Дослідження проблеми ставлень особистості була продовжена його учнем В.М. М'ясищевим, який підкреслював, що психологічні ставлення людини в розгорненому вигляді є цілісною системою індивідуальних, вибіркового свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності. Ця система витікає із всієї історії розвитку людини, вона відображається її особистісним досвідом та внутрішнє визначає її дії, її переживання [10]. Б. Ф. Ломов вводить близький за значенням термін - суб'єктивні ставлення особистості, під яким він розуміє «як особистість ставиться до тих чи інших подій та явищ світу, в якому вона живе» [4]. У даному випадку термін «ставлення» включає момент оцінки, виражає пристрасність особистості.

Проблема морального розвитку дитини, посідає значне місце у науковій спадщині Ж.Піаже, вивчення якої він здійснив на основі аналізу процесу формування її моральних суджень. Характерно, що свою теорію розумового розвитку дитини вчений переніс на сферу її морального розвитку. У своїй фундаментальній праці «Моральні судження дитини» він висунув припущення, згідно з яким у роки дитинства існує два види моральності. Генетично першою є моральний примус, котрий базується на характері стосунків між дитиною та дорослим, в основі якого лежить її пристосування до вимог, заборон та вказівок старших. У ході розвитку дитини моральність примусу змінюється моральністю співробітництва, котра виникає на основі розвитку її рівноправних взаємин з ровесниками. Отже, Ж. Піаже дотримувався думки, що між інтелектуальністю дитини і її моральністю існує тісний внутрішній зв'язок, оскільки спільними є механізми їх розвитку [5].

На думку Ж. Піаже в молодшому шкільному віці у дитини домінує моральний реалізм. В період морального реалізму діти судять про дії інших швидше за їх наслідками, ніж за намірами. На підтвердження цього вчений наводить результати експерименту, який здійснив з метою оцінки моральних суджень дітей. Суть методу полягає в оцінці поведінки двох хлопчиків. Перший, намагаючись допомогти матері, несе на кухню тачку з багатьма склянками і ненароком їх розбиває. Другий – намагаючись крадькома дістати з шафи тістечко, розбиває одну склянку. Хто з них вчинив гірше? Молодші діти вважають, що перший, бо він розбив багато склянок, тоді

як старші – осуджують другого, оскільки вони надають великого значення приводу або намірам людини [1].

Доповнюючи та вдосконалюючи теорію Жана Піаже, американський вчений, Лоренс Кольберг значно поглибив та розширив основні постулати теорії свого попередника. Його теорія пройшла експериментальну перевірку у багатьох країнах світу. Вчений, використавши спадщину Ж. Піаже, запозичив із неї ідею, згідно з якою розумовий розвиток дитини йде паралельно розвитку її моральної свідомості. Л. Кольберг виділяє у своїй теорії 3 рівні моральної свідомості, кожен з яких включає 2 стадії.

Дитину молодшого шкільного віку (з 6 - 12 років) ми можемо віднести на перший рівень, бо як зазначає автор, усі дошкільники і 70% семирічних дітей знаходяться на доморальному рівні розвитку моральної свідомості. Цей найбільш низький рівень зберігається у 30% дітей десяти років та у 10% 13-16 років. Доморальний рівень характеризується тим, що дитина слухається дорослого задля того, щоб уникнути покарання. Норми моралі для неї є чимось зовнішнім. Вона виконує правила, встановлені дорослими, керуючись егоїстичними спонуканими. Перша стадія має такі ознаки: дитина орієнтується на уникнення покарань та прагне заохочення. Судження дитини зводяться до узагальнення типу: потрібно підкорятися правилам, щоб уникнути покарання. Друга стадія має назву «наївний інструментальний гедонізм». Для неї характерними є такі судження: потрібно підкорятися правилам для отримання власної вигоди або винагороди. Основним є орієнтація на заохочення та похвалу, або будь-яку іншу винагороду. Третя стадія має назву: «мораль пай-хлопчика», на цій стадії таке пояснення моральної поведінки – потрібно підкорятися правилам, щоб уникнути осуду зі сторони встановлених авторитетів та почуття провини [6].

Теорія Кольберга має свої слабкі місця. Його дослідження оцінює моральні установки, а не моральну поведінку. Відомо, що може існувати велика різниця між моральними судженнями людини і моральністю її поведінки. Так, наприклад, у переважній більшості культур крадіжка вважається поганим вчинком, а така риса характеру як чесність, оцінюється як хороша. Давайте уявимо собі ситуацію, що ви бачите, як хтось упускає на асфальт 25 копійок і не помічає цього. Цілком ймовірно, що ви привернете увагу до цього прикрого випадку людини, що втратила гроші. Припустимо, що це не 25 копійок, а 100 гривнева купюра, ви зробите так само? Може так статися, що це пачка 500 гривневих купюр, і людина, що їх втратила виглядає дуже підозріло. Крім того, вона вже повернула з тієї вулиці, по якій йшла, а навколо вас нікого не має. Дайте собі чесну відповідь, щоб ви зробили в даній ситуації. А також, що в даній ситуації треба робити чесному, але надзвичайно бідному батьку малої хворої дитини.

Моральний вибір відбувається не в вакуумі. Незалежно від висоти планки моральних принципів, коли приходить час діяти у відповідності з ними, поведінка індивіда може не відповідати його думкам або переконанням. Тільки в реальних або штучно створених ситуаціях морального вибору можуть проявитися моральні риси особистості.

Моральний вибір індивіда загалом стає проекцією його особистості та показує його реальне ставлення до себе, до оточуючих та до світу взагалі.

Проекція – процес і результат осягнення та породження значень, що полягає у свідомому або підсвідомому перенесенні суб'єктом особистих властивостей, станів на зовнішні об'єкти; здійснюється під впливом домінуючих потреб, змістів та цінностей суб'єкта. Визначення особливостей особистості за її проекцією використовується в проективному методі. Пристрасність відображення світу, що забезпечує проекція, може мати як захисні патологічні прояви, так і творчі конструктивні тенденції. Виокремлюють декілька видів проекції: захисна проекція, яка вперше була описана З. Фройдом. За його визначенням - це підсвідомий механізм, за допомогою якого потяги та почуття, не прийнятні для особистості, приписуються

зовнішньому об'єкту і проникають у свідомість як змінене сприйняття зовнішнього світу. *Атрибутивна проекція* – це приписування особистих мотивів, почуттів, індивідуальних рис іншим людям; *аутична проекція* – модифікація сприйняття предметів, явищ згідно особистої актуальної потреби (при цьому предметний зміст включається в процес сприймання, уяви); *проекція раціональна* - відрізняється від проекції класичної своїм «раціональним» мотивуванням. Наприклад, коли студентам запропонували висловити зауваження про навчальний процес, виявилось, що на відсутність дисципліни скаржилися прогульники, а на недостатню кваліфікацію викладачів - двієчники. Отже, як при звичайній раціоналізації, відповідальність за власні невдачі приписується зовнішнім обставинам або іншим людям [7]. У молодшого школяра можуть проявлятися всі вище описані види проекції в ситуаціях морального вибору та морального вчинку. Проектується завжди особистість людини.

Особистість – людська цінність, яка самовизначається і складається з розвитку ставлення до навколишнього світу, до інших людей і до самої себе, вища інстанція, яка координує всю психічну діяльність, поведінкову активність; соціальне обличчя людини, «Я» для інших. Це соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільнозначущого та індивідуально неповторного. Людина як особистість формується в соціокультурному середовищі в процесі спільної діяльності й спілкування. За І. Кантом, людина стає особистістю завдяки самосвідомості, яка відрізняє її від тварин та дає змогу їй вільно підпорядковувати своє «Я» моральному закону [5].

Для особистості молодшого школяра характерною є перебудова емоційно – мотиваційної сфери, що не обмежується виникненням нових мотивів і зміною в пріоритетах в ієрархічно мотиваційній системі. Під кінець дошкільного дитинства індивід усвідомлює свої переживання, які утворюють стійкі комплекси.

Окремі емоції та почуття, які переживає дитина чотирьох років, є короткотривалими, ситуативними, вони не залишають помітного відбитку в її пам'яті. Те, що вона періодично зустрічалася з невдачами у якихось своїх справах або іноді отримувала негативні відгуки про свою зовнішність та відчувала з цього приводу засмучення, образу та обурення, не впливало на становлення її особистості. Завдяки узагальненості почуттів до семи років у дитини утворюється логіка почуттів. Почуття набувають нового змісту, між ними утворюється зв'язки, стає можливою боротьба почуттів.

Ускладнення емоційно-мотиваційної сфери призводить до утворення внутрішнього життя дитини. І це життя не є зліпком її зовнішніх ситуацій. Але зовнішні події, ситуації, взаємовідносини складають зміст почуттів, вони своєрідно переломлюються у свідомості, і емоційні уявлення про них будуються в залежності від логіки почуттів дитини, її рівня домагань, очікувань. З іншого боку, внутрішнє життя почуття, впливають на поведінку і тим самим діють на зовнішні події, в які активно включається дитина втрачається дитяча безпосередність: дитина розмірковує перш, ніж діяти, починає приховувати свої почуття та коливання, намагається не показувати іншим, що їй погано. Дитина зовнішнє уже не така внутрішнє, але протягом молодшого шкільного віку ще будуть в значній мірі зберігатися відкритість, бажання виплеснути всі емоції на дітей і близьких дорослих, зробити те, що сильно хочеться. Вона навчається певний моральний вибір, наслідком якого стає моральний вчинок. Тільки у вчинку в повній мірі проявляється ставлення до моральних настанов молодшого школяра.

Вчинок в психології розглядається як специфічний вид розумово-вольової дії, необхідна складова діяльності людини, вияв її характеру і поведінки. На відміну від автоматичних, звичних, стандартних дій при здійсненні вчинку відбувається творення нових індивідуально значущих і суспільно-корисних морально-психологічних цінностей, зразків спільної діяльності людей. Вчинок відіграє винятково важливу роль у морально-психологічному розвитку

особистості, органічно поєднує в собі діалектичний сплав індивідуального і суспільного, суб'єктивного і об'єктивного, свідомості і діяльності, мотиву і наслідку, слова і діла. Розрізняють позитивні і негативні вчинки. Часто грані між ними умовні.

У розгорнутому вигляді психологічна структура вчинку містить послідовну низку певних функціональних етапів його перебігу: 1) попереднє усвідомлення, боротьба мотивів; 2) вибір (або створення) необхідних засобів досягнення мети; 3) прийняття рішення; 4) виконання прийнятого рішення; 5) оцінка якості виконання дії; 6) фіксація в індивідуальному досвіді результатів і способів здійснення вчинку [7; 8].

У дитини молодшого шкільного віку відбувається усвідомлення свого ставлення до світу, змінюється зміст її внутрішньої позиції, який у великій мірі пов'язаний з взаємовідносинами з іншими людьми, насамперед своїми із однолітками. Суттєві зміни відбуваються у моральних нормах, якими регулюються ставлення дітей один до одного. Якщо на початку молодшого шкільного віку діти керувалися «дорослою мораль», тобто успішністю в навчанні, виконання вимог дорослих, то в 9-10 років на перший план виступає «стихійна дитяча мораль», яка спирається на особисті якості людини. Дитина молодшого шкільного віку вже здатна робити моральний вибір, він не завжди свідомий, може бути зроблений з урахуванням позицій дорослого. Але внутрішня готовність до вчинку вже сформувалася, і саме у вчинку ми можемо побачити ставлення дитини до моральних настанов. Бо вчинок - це завжди проекція людської особистості, у ньому можна побачити якими моральними нормами вона керується.

Отже, процес засвоєння моральних норм розпочинається у дошкільному дитинстві та активно продовжується в молодшому шкільному віці. На дитину впливає оточуюче середовище в якому вона, засвоєні моральні норми випробовує на практиці. Велике значення для формування моральної свідомості мають батьки та вчителі дитини. Під тиском цього впливу дитина формулює певне ставлення до моральних настанов, що виявляються у формі суджень та роздумів дитини.

Існуючі теорії розвитку моральних уявлень дитини, які спираються на розумовий розвиток дитини свідчать, що розумовий розвиток іде паралельно моральному розвитку молодшого школяра. Слабким місцем цих теорій є те, що вони оцінюють судження дитини і з них роблять висновки про рівень розвитку моральної свідомості. Насправді моральність чи аморальність особистості насамперед можна оцінити лише за вчинком, який людина робить в оточуючому середовищі, керуючись своїми індивідуальними нормами та роблячи моральний вибір.

Особистість молодшого школяра активно розвивається він уже спроможний здійснювати моральний вчинок. Який, як дія, що безпосередньо впливає на оточуючий світ дитини, є проекцією особистості молодшого школяра. Тільки за наслідками моральної дії можна дослідити дієвість моральних суджень дитини та її ставлення до моральних настанов. Саме у вчинку в повній мірі розкривається особистість, бо вчинок це акт взаємодії з оточуючим світом. І саме у цій взаємодії в повній мірі розкривається особистість молодшого школяра.

Література

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.. 2-ге вид. – К.: Каравелла, 2009. – 400с.
2. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 9-е изд. / Г. Крайг, Д. Бокум – СПб.: Питер, 2010, - 940 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
3. Лазурский А. Ф. Классификация личностей / А.Ф. Лазурский – СПб., 1921. – С. 3-12.
4. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения / А.Н. Леонтьев – М.: Педагогика. 1983 С. 281 – 288.

5. Ломов Б. Ф. Методологические и теоритические проблемы психологи / Б.Ф. Ломов – М.: Наука, 1984. – С. 325 – 340.
6. Приходько Ю. О. Психологічний словник – довідник Навч. Посіб. / Ю. О. Приходько, В.І. Юрченко – К.: Каравела, 2012. – С. 191 – 193.
7. Приходько Ю. О. Нариси становлення та розвитку дитячої психології – Навч. Посіб. / Ю.О. Приходько – К.: НПУ ім.. М.П. Драгоманова, 1999. – 205 с.
8. Психология: словарь / [составитель Л.А. Карпенко: под. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского.] – 2-е изд., испр. И доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
9. Роменець В. А. Історія психології ХІХ – початку ХХ столыття / В.А. Роменець – Навч. Посіб. К.: Вища шк., 1995. – 614с.
10. Старовойтенко Е. Б. Жизненные отношения личности / Е. Б. Старовойтенко К.: Лыбидь, 1992. – 216 с.

В статье рассматривается проблема взаимосвязи нравственного развития младшего школьника с общим психологическим развитием личности, освещаются мнения известных авторов по ее решению. На примере ведущих мировых теорий нравственного развития доказывається, что развитие отношение к моральных установок является неотъемлемой составляющей личностного развития ребенка. В частности теория развития морали, по Ж. Пиаже, тесно связана с развитием интеллекта ребенка и его личности в целом, что может служить иллюстрацией того, как моральное созревание влияет на личностный рост. Делается вывод, что некачественное усвоение нравственных установок и плохое отношение к ним безусловно отражается на развитии личности.

In the article the problem of intercommunication of moral development of junior schoolboy with general psychological development of personality is examined, opinions of well-known authors are illuminated in relation to its decision. On the example of leading world theories of moral development it proves that development of attitude toward the moral discipling is the inalienable constituent of personality development of child. In particular theory of development of moral, after Jean Piaget, closely constrained with development of intellect of child and his personality on the whole, that can be illustration of that, how the moral ripening influences on a personality increase. Drawn conclusion, that the off-grade mastering of the moral discipling and bad attitude toward them undoubtedly affects development of personality.

Статтю подано до друку 24.10.2012.

©2012 р.

Н. Кіщук (м. Коломия)

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. В останні роки значно зріс інтерес до вивчення просторових уявлень у дітей. Цей інтерес пов'язаний із необхідністю пошуку нових резервів підвищення якості освіти. Все більше дослідників вказують на особливу роль просторових уявлень для розвитку пізнавальної сфери дитини, вдосконалення її інтелектуальних і творчих здібностей та підвищення результативності навчальної діяльності. Якщо просторові уявлення дитини сформовані недостатньо або неточно, то це безпосередньо впливає на рівень її інтелектуального розвитку.